

MIJLOACE PARALINGVISTICE ALE DISCURSULUI RAPORTAT ÎN CONVERSAȚIE

IULIANA CHIRICU

Institutul de Lingvistic „Iorgu-Iordan – Al. Rosetti”, București

În comunicarea orală, mijloacele paralingvistice joacă un rol important în înzestrarea cu sens a cuvintelor rostite. Ne interesează în special modul în care sunt utilizate mijloacele paralingvistice pentru a diferenția discursul raportat (DR) de restul enunțului în care se află sau pentru a diferenția discursul citat de discursul citat în cadrul DR. Prin mijloace paralingvistice în elegem intonația, intensitatea, înălțimea vocii și tempoul vorbirii. Modificarea de contur intonațional față de restul enunțului poate să apară, așa cum e cazul, de obicei, în reproducerea indirectă a cuvintelor. Atunci când apare această modificare în discursul indirect, vorbim de discursul indirect intonat direct. Cele mai multe schimbări de intonație apar, de obicei, dar cu frecvență ridicată, în discursul direct (DD). Atunci când vorbim despre absența mijloacelor paralingvistice diferențiatoare, nu în elegem prin aceasta că nu există, de exemplu, intonație, fapt aberant, ci că nu există praguri, schimbări intonaționale marcante față de discursul citat sau față de restul replicii.

1. Mijloace paralingvistice utilizate în cazul discursului direct

În următorul exemplu, nu apare nicio schimbare de intonație în discursul direct. Totuși, rostirea marcată a cuvintelor „hai” și „unde” de la începutul discursului citat poate fi privită ca un prag intonațional:

(1) **B:** [...] pe noi mai puțin spus pentru că asta este ca: angajați într-un DOMeniu. dar e un haos tot-total eu am avut ocazia să să să dau un eXEMplu. deci am plecat într-o dimineață la serviciu și stau la potcoavă la vitan și în SPA iu la verde dintre sensurile de mers ale: # ma Inilor e un spa iu verde și era un# b trînc zut de dimineață și-a venit r u și m rog l-a(u) luat cineva cu ma înă și i-am zis **HAI domle (xxx) la policinica vitan și: UNDe stai tataie. zice la ma- matei ambrozie. m-am gândit că stă fiind în zonă apar i: ne cu medicul de familie de de vitan. chiar dacă nu este medicul LUI un prim ajuTOR acolo îi dai ceva și nu ei vreau și spun că l-a luat ceteanu la-n ma în (IVLRA: 31)**

Modificarea intonațională poate să alterneze cu lipsa de modificare a tonalității. În următorul exemplu, înălțimea sczută a vocii, utilizată numai în cazul reproducerii cuvintelor interlocutorului din discursul citat, coexistă cu absența modificărilor de intonație. Observăm că, în cazul autocitării, nu există schimbări ale intonației. Autocitarea reprezintă, de obicei, un caz aparte, deoarece emitorul raportor nu obișnuiește să folosească intonația pentru a se imita. În cazul autocitării, mijloacele paralingvistice din discursul raportat sunt identice cu cele folosite în restul enunțului, datorită suprapunerii de identitate dintre emitorul raportor și emitorul citat:

(2) **B:** *m-a plimbat.# ca-n final# la un la al cincilea mi-a venit dreacii. i i-am i l-am obligat într-un bine: i-am zis dom doctor sînte i al CINcilea domne p i CE fac p i pîn la (xxx)? <_Jdu-l i dumneata la etaju CINCI acolo unde sînt medici NUmai de familie>. deci io am fost cu el la ie:tajul unu unde sînt I medici de fami- (deci) la al cincilea am spus al cincilea zice# <_Jdu-l i tu c eu n-am timp am treab am mu-mul i pacien i. a a ca i cum a fost c n-am # <_{F,IM}las -m -n pace># <_Rdu-l de-aici># <_Rn-am nevoie de el>. i i-am zis.*

domle: *dac-ave i nevoie: de PLAt : pentru a::- a:cordarea unui ajutor cît de banal i micu ar fi v pl tesc io. ti i fac io chestia asta cît cost pl tesc io da' n:u s poate. p i io trebuia(m) s fiu i io la munc .dumneata crezi c io m plimb cu el pîn la doi pe ziua? i pîn la urm l-a luat*

C: *probabil nu tia c i-a fost r u pe strad*

B: *da' i-am expliCAT înainte toate cele. domnule am dat de el uita i a a uita i a a i-am f cut a A i-am dres a A a avut a A transpira ie_cutare i-am explicat. restu # ocupa i-v . i la la lui i-am spus# tataie ia ia de aici înc cincizeci de mii# i-am mai dat i io cincizeci de mii dac e ceva de de plat pentru domnu doctor s-ave i bani s pl ti i. adic l-am: obligat# b vrei BAni uite- i pl tesc da' f -i ceVA. ce i-o fi f cut c a: a r mas în cabinet acolo cu el. da' nu s POAte a a ceva i-un CÎIne [dac -i (IVLRA: 31-32).*

O alt modificare paralingvistic în cadrul DD este reprezentat de accelerarea tempoului vorbirii, ca în urm torul exemplului:

(3) **B:** *c # chiar încePUsem c ut rile < _R zicÉ m dac eÉ pl tesc dou zeci de ani pentru mine > da' o dou zeci de aniÉ dar cel pu in pl tesc pentru mineÉ (IVLRA: 181).*

Tempoul se schimb chiar înainte de verbul declarativ *a zice*, DD fiind astfel marcat în întregime fa de restul enun ului.

În urm torul exemplului, în l imea ridicat a vocii este simultan cu tempoul rapid al vorbirii:

(4) **D:** *a zis martoru.<_{iR}de ce MARtor în loc de mine n-am zic nu tiu zic strada i num ru [i am acas > (IVLRA: 102).*

Ritmul rapid al vorbirii i rostirea marcat a cuvântului „ce” sunt singurele m rci care delimiteaz discursul direct în lipsa unui verb dicendi:

(5) **A:** *da. nu É nu É el credea c noi nu lu m echipamentu i c nu avem: cuRAJ s # s -l lu m înapoi ## < _R CE face i cu el dac -l lua i c la la la # i: eu nu ziceam nimica < _R îl l sam pe el s comenteze > (IVLRA: 91).*

În urm torul exemplului, intensitatea forte a vocii înso e te discursul citat în mod direct. Rostirea marcat a începutului cuvântului „culc -te” are rolul de a actualiza modalitatea spunerii, de a sugera interlocutorului strig tul. În lipsa semnului <IM> (= imitarea modului de a vorbi al unei persoane), intensitatea forte a vocii i rostirea marcat figureaz ca m rci ale dramatiz rii DR. De regul , varia ia intona ional are drept efect dramatizarea DR, scoaterea acestuia dintr-o ipostaz neutr din punct de vedere intona ional:

(6) **+A:** *[a a m-a pus la pionieri colonelu. [...] i m-a pus f r voia mea comandant la plutonu de pioneri. i-i zic lu costic care era d trei_ani p front „m costic hai s vedem cîmpu d mine d p litoral”. i ne ducem acolo. i ne v dru i. i-ncep s trag . i noi mi-a*

strigat costic <_F „**CULc** :: **CULc -te** ”> a a m-am culcat la vreo zece metri de costic cu fa a: la p mînt # da' matale dormi (IVLRA: 48).

Râsul concomitent cu vorbirea demarcează o parte din discursul citat față de restul enunțului citant. Observăm pauza care precede discursul citat, diferențându-l din punct de vedere intonațional de restul enunțului:

(7) A: zice # în finalul discuției îmi zice ## ti i c <@ noi am vrea: s pl tim din cin pe ianuarie ((rîsete)) da' dac ne mai da i decembrie lun de gra ie > (xxx)

În lipsa verbului dicendi, imitația vorbirii funcționează ca unic semnal al discursului direct în următoarele exemple:

(8) A: b*** a fost angajat la marginea bucureștiului c n-a plecat acasă la: p un antier de construcții i-a dat-o în primire unui maestru d- sta tîn r <_{IM} b muncă te-o cât vrei> da' ce ea a muncit la: la c r mizi? bine_n eles la a isc lit acolo cum tot activita[tea asta o f cea. (IVLRA: 73)

(9) <_R m cheam la partid > <_{IM} tovar u pentru c : v d c # vorbe ti cam mult s trebuie s te duci la: la edin a de protocol: pentru organizarea protocolului> da m duc. bun. i:# m-am dus acolo (IVLRA: 73–74)

(10) B: am intuit # <_{IM} bun seara ce face i > la voce te cunoaște da' p i: i de exemplu m-aude m <_R el m aude pe mine da' eu nu aud pe el nu-l aud pe el> este cel care spune (IVLRA: 85)

(11) b ie ii c-a furat ceva. tia au a deschis nevasta <_{IM} auliu n-am furat nimica> aia zice <_{IM} FRate i-am adus o veste mare SOr > zice <_{IM} isus e cu noi.> i oc oc a pupat-o p iganc . (IVLRA: 238)

2. Mijloace paralingvistice utilizate în cazul monologului interior

În limba noastră a vocii apare, în următorul exemplu, în cazul monologului interior, alternând cu ritmul rapid al vorbirii:

(12) - A: da. n-a vrut s mai vin . cînd m-a sunat b rbat-miu intrase în cas i se v ita d : burt c nu tîu ce <_J m s nu fie apendicit s dau de alte bețele> i m-am dus la ea c nu m-am gîndit c se plînge de burt i (xxx) mai f -i un ceai de ment zic <_R trebuie s fie c a mîncat pepene rece de la frigider > p stomacu gol i s-ar putea de la asta s fie. i# de unde!# se certase în afar c i-a fost pu intel r u (IVLRA: 85)

Credem că în limba noastră este caracteristic monologului interior, deși nu am găsit suficiente exemple pentru a ilustra acest fapt, deoarece emitorul poate sugera astfel că vorbele raportate nu au fost neapărat rostite cu voce tare, ci numai optite sau gândite. În continuarea exemplului, ritmul rapid al vorbirii demarcează monologul interior față de enunțul citant „zic”, care poate fi sinonim, în acest context, cu „m gândesc”.

3. Mijloace paralingvistice utilizate în cazul discursului indirect

Ritmul rapid al vorbirii demarcează discursul indirect, față de restul replicii, în următoarele exemple:

(13) s-au emis tot felul de păreri # despre acest act i a CUZE la adresa regelui <_R io am spus c regele a avut un rol pozitiv > ((inspir)) iar actul de la douăzeci i trei august pentru

românia a fost un act SALVATOR pentru P STRArea # fiin ei noastre ca stat (IVLRA: 149–150)

(14) A: <_R c noi sîntem firm mai mare > i m car s -i : <_R nu s le rezolv m noi >↓ dar s -i sus inem ↑ i <_R am zis c noi nu i-am refuzat niciodat la chestia asta > (IVLRA: 90–91)

(15) B: mi-a dat mi-a dat telefon i:⊥ s m întrebe dac <_R ies undeva↓ tii c ea voia s mearg -n /plent rs/ i i-am zis c nu merg în /plent rs/ merg în /tuais/> (IVLRA: 172)

În urm torul exemplu, ritmul rapid al vorbirii în DI coexist , în aceea i replic , cu în l imea ridicat a vocii în DD i din nou cu ritmul rapid al vorbirii în DD:

(16) A: <_R c noi sîntem firm mai mare > i m car s -i : <_R nu s le rezolv m noi >É dar s -i sus inem Ç i <_R am zis c noi nu i-am refuzat niciodat la chestia asta >## i: cînd I-am zis eu c -i dosaru' la avoca i # a zis < i foarte bine > atuncea dac VRE I # vi-l demontez EU i vi-l împachetez EU > (xxx) <_R pute i s veni i s -l lua i > EU fac A A # atuncea BIne am eu eram deja (xxx) de aîtea comentariile astea É (xxx)

Un alt mijloc paralingvistic corelat cu DI îl constituie intensitatea forte a vocii. În urm torul exemplu, ritmul rapid din cadrul discursului indirect alterneaz , în aceea i replic , cu intensitatea forte a vocii din discursul direct:

(17) A: îhî # i: o juma de or m-a inut la telefon É## i:Ç # ca s întrebe: # <_R ce-am mai f cut noi cu dosaru lor > i zic din cîte tiu # EUÇ foarte sincer # le-am spus # zic <_F o s -l d m la avoca i >. (IVLRA: 90)

4. Mijloace paralingvistice utilizate în cazul discursului direct legat

Tempoul rapid al vorbirii face ca secven a care ar putea fi interpretat ca discurs indirect s fie interpretat , în mod corect, ca discurs direct legat, deoarece este reconstituit intona ia discursului citat:

(18) A: p i cînd am venit aicea era: zece f r un sfert. lac te peste lac te. i-am sunat-o pe efa # <_{IM} : CE fac. c de CE n-ai venit asear .> eu p i eu-s de la unu jumate în alba iulia <_{IM} p i nu i-a spus eva?> zic nu mi-a l sat un bilet în care mi-a zis c <_R ne vedem duminic seara i s -i strîng rufele de pe sîrm dac se usuc > i-afîta tot.# no c n-a fost cine tie ce c n-am f cut protocol <_J d- sta a a cu:> a venit c lina i (xxx) de la cluj i: ## (IVLRA: 87)

Imita ia vorbirii apare în cazul discursului direct legat în urm toarele exemple:

(19) B: s încerce cu tia de limbi str ine sau inspectoru MARE# c atunci n*** s-a gîndit c <_{IM} ce noi nu avem i program cultural?> # # p lîng prezent rile astea? (IVLRA: 36)

(20) B: spectacol prostii ceva d : gr dini cu cîntecele cu (xxx) pe bune. a zis c : <_{IM} cum! s l s m inspectoratu s se ocupe de programul cultural> (IVLRA: 36)

(21) - A: a a: s fac ei bine problema perfect i ast zi îmi spunea c # <_{IM} vai uite c nu cred c-a f cut tema la ce ne cineva mai bine> (IVLRA: 62)

(22) A: [se vaiita c <_{IM} de ce m dor gleznele> p i b i zic tu ar trebui maxim nou j d /chile/ ar trebui s cari p-astea p i scuz -m nene de la nou zeci la o sut dou zeci trei j d /chile/ articula iile alea [nu mai (IVLRA: 82)

(23) **B:** [...] a spune c tre s m sperii: de toate. domleÉ da' # trei s-avem o M SUR :É tat l meu spunea: asta:É c : <IM M sur în toate>#É p i dac -mi iau m sura aceasTAE cu care m-a ferit taTA É <R p i v spun c nu ma sperii de nimic> (IVLRA: 203–204)

Observ m c , în toate exemplele de mai sus, imita ia vorbirii apare imediat dup conjunc ia subordonatoare c , cerut fiind de un verb declarativ sau cu valen e declarative („atunci n*** s-a gândit c ...”, „a zis c ...”, „îmi spunea c ...”, „se v ita c ...”, „tat l meu spunea asta c ...”). Imita ia vorbirii este specific , deci, numai discursului citat, nu i discursului citant. Emi torul raportor nu dramatizeaz decât secven a care devine astfel marcat paralingvistic, i anume secven a citat , pus astfel în eviden . Discursul citant nu difer prin tonalitate de restul replicii.

5. Mijloace paralingvistice utilizate în cazul falsului discurs raportat

În falsul DR apar modific ri paralingvistice fa de restul enun ului citant trunchiat („a a ca i cum a fost c n-am # <F,IM las -m -n pace># <R du-l de-aici># <R n-am nevoie de el”) i anume intensitatea forte a vocii, simultan cu imita ia vorbirii, precum i tempoul rapid al vorbirii. Acest fapt d un plus de verosimil falsului discurs raportat, având un efect de autentificare a cuvintelor, ca i cum acestea ar fi fost efectiv rostite. Falsul discurs raportat are aici un rol explicativ pentru discursul citat în mod direct, care îl preced . Emi torul raportor interpreteaz spusele interlocutorului citat tot printr-un discurs direct, de această dat fals.

Falsul DR este înso it de imita ia vorbirii (care implic schimbarea intona ional) i în urm torul exemplu:

(24) **+A:** [< i dac dumneavoastr vi se spune <IM a plecat DOMnule> dumneavoastr nu v interesa i s v spun DATA când a plecat >
B: a plecat d p data de APTE domni oar (IVLRA: 104).

Schimbarea de contur intona ional are acela i rol de validare a falsului DR, de transformare a lui într-un enun acceptabil din punct de vedere argumentativ.

În urm torul exemplu, falsul DR nu este înso it de m rci intona ionale precum cele discutate pân acum (în l imea i intensitatea vocii, tempoul vorbirii, imita ia vorbirii).

(25) **A:** mi-o f cut o treab urît cu prefectura# # <J a a m-am enervat> # i-am zis evei zic tu îmi aduci i mie prefectura# i: o scriu io. i s-a dus la prefectur cu alina. i când am venit aicea eu i-am dat bip evei zic <J pe chestia c : s -mi aduc prefectura>. i când colo s afluc s-a înfîlnit cu ea la: prefectur i NICI m car nu mi-a zis tu c t scriu EU. c mie nu mi-e c trebuie s scriu eu!
D: aia e gre eala
A: no # deci pe mine nu m intereseaz asta de:# de scris da' a a ca gest (IVLRA: 119).

Semnal m alternan a, în interiorul falsului discurs direct, a conturului melodic descendent i ascendent, care poate func iona ca un fel de imita ie a vorbirii („ tu c t scriu EU”). În acest exemplu, în cazul autocit rii, varia ia intona ional poate ap rea ca schimbare de contur melodic („i-am zis evei zic tu îmi aduci i mie prefectura# i: o scriu io”) sau de în l imea a vocii („zic <J pe chestia c : s -mi aduc prefectura”):

În urm torul exemplu, conturul melodic ascendent final apare în cazul falsului DR, unde sunt reproduse anumite întreb ri pe care emi torul raportor le actualizeaz în mod fictiv. Nu exist totu i o alt varia ie intona ional fa de restul enun ului:

(26) *A: ((adresându-se tuturor ascultătorilor)) vorbim astăzi de Omaj# inflație# mi-e teama de: ce M-a teaptă # i ce NE-a teaptă : în viitor# m sperie clasa politică? sau m sperie deciziile ei? sunt întrebări pe CARE # i EU# ca i dumneavoastră cu siguranță # ni le-am spus de multe ori i: probabil c : SUNT lucruri în România CARE:# ne sperie# sau poate NU sunt. poate nu ne temem de nimic. poate lucrurile sunt așa cum (IVLRA: 203).*

Tempoul rapid al vorbirii marchează falsul DR în exemplul de mai jos, cu scopul de a imita particularitățile vorbirii emitorului citat în mod fictiv:

(27) *A: i i-am spus că i IO am stat i mi-am făcut Temele tii:
B: la care el a percutat imediat <R d -mi d -mi d -mi> (IVLRA: 62).*

Intensitatea forte a vocii și rostirea marcată a cuvântului „nu” apare în cazul falsului DR, în următorul exemplu, cu rolul de a scoate în evidență enunțul pe care emitorul dorește să îl aducă în prim plan:

(28) *A: [...] începe pe un ton optimist. ÎNSĂ: trebuie să spun un LUCRU: # i anume c : <L am pornit i m-am gândit să fac o ASTFEL de emisiune: <R cu un ASTFEL de subiect împreună cu prietenii emisiunii româna în direct > tocmai pentru că am auzit de FOARTE multe ori: expresia <IM mi-e teamă : DE: # mi-e frică : DE# m gândesc cu groază LA: # DE:CI: cred că :: cred că : ar fi foarte bine să :: fim CURajoși i i s : spunem <F NU ne temem de nimic# trecem peste toate#> dar sunt lucruri # care ne: SPERIE# a zice EU# înș : a vrea să aud cât mai mult i ascultătorii <@ care: s :: s spun :> NU# NU ne temem de: de aceste: lucruri# nu ne temem de nimic# totul este foarte bine: i: frumos (IVLRA: 204).*

În cazul falsului DR, mijloacele paralingvistice au rolul de a da un plus de verosimilitate cuvintelor care trebuie să apară pentru interlocutor ca fiind raportate. Falsul discurs raportat este dramatizat prin acele mijloace paralingvistice (de exemplu, imitația vorbirii, intensitatea forte a vocii, tempoul rapid al vorbirii, alternanța conturului melodic) ca și discursul raportat în mod direct.

6. Concluzie

Mijloacele paralingvistice utilizate pentru a separa DR de restul enunțului sau pentru a separa discursul citant de discursul citat sunt reprezentate de schimbările ale conturului melodic al rostirii, de schimbările ale înălțimii sau intensității vocii sau ale tempoului vorbirii. Imitația vorbirii apare destul de des în cadrul discursului direct, al discursului direct legat și al falsului discurs raportat, aceasta implicând o modificare a intonației. În discursul indirect apar cel mai des modificările de tempo al vorbirii. În cazul monologului interior, înălțimea și zădărnicierea reprezintă tipul cel mai frecvent de variație paralingvistică. În falsul DR apar, după caz, modificări intonaționale, de tempo sau de intensitate a rostirii.

Atunci când alte mijloace paralingvistice lipsesc, numai schimbarea intonației funcționează ca semnal demarcator al unei secvențe raportate.

În conversație, mijloacele paralingvistice sunt variate și au rolul, în cazul discursului raportat, de a marca DR față de restul replicii sau de a delimita discursul citat de discursul citant. În acest din urmă caz, discursul citant nu este marcat paralingvistic față de restul replicii. În cazul discursului indirect putem observa că atât discursul citant cât și discursul citat sunt demarcate paralingvistic de restul enunțului, în timp ce în cazul discursului direct și în

cazul discursului direct legat numai discursul citat este, de obicei, semnalat prin mijloace paralingvistice față de discursul citant.

BIBLIOGRAFIE

IVLRA = Ionescu-Ruxandoiu, Liliana (coord.), 2002, *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv). Schiță de tipologie*, București, Editura Universității din București.
Dascălu-Jinga, Laurenția, 2001, *Melodia vorbirii în limba română*, București, Univers Enciclopedic.

SIGLE

_ - rostire legato
<IM > - imitarea modului de a vorbi al unei persoane
<J > – în lîmbe scîzută a vocii
<R > – tempo rapid al vorbirii
DD - discurs direct
DI - discurs indirect
DR - discurs raportat

Paralinguistic Means of the Reported Speech in Conversation

The paralinguistic means used to separate the reported speech from the rest of the utterance, or to separate the reporting clause (Rom. *discurs citant*) from the reported clause (Rom. *discurs citat*) are represented by changes in the melodic contour of the utterance, changes in the pitch or intensity of the voice or changes in speaking tempo. The imitation of speaking appears quite often within the direct speech, the semi-direct speech and the false reported speech, implying a change in intonation. Changes in the speaking tempo appear most frequently in indirect speech. As to the internal monologue (internal speech), the low pitch represents the most frequent type of paralinguistic variation. The false reported speech is characterized by changes of intonation, tempo or pitch of the utterance. When there are no other paralinguistic means, only the change of intonation functions as a demarcation signal of a reported speech.